

Проблеми формування сучасної політичної свідомості в Україні

Катерина Мещерякова

Кафедра міжнародної інформації, Національний університет "Львівська політехніка", УКРАЇНА, Львівська обл., м. Стрий, вул. Гайдамацька 4/41, E-mail: K.u.meshcheryakova@gmail.com

Abstract - In this article are analysed essence of political consciousness, forming of political consciousness in Ukraine on this stage of its development, are indicated conditions of origin, ways and stages of its forming. And also are defined elements which have an influence on forming of political consciousness (mentality, foreign-policy factors, ideology) and problems and elements of mass political consciousness as forms of display of the real consciousness of society.

Ключові слова – political consciousness, political ideology, mass political consciousness.

Політична свідомість – це опосередковані відображення політичного життя суспільства, суттю яких є проблема влади, розвиток і задоволення інтересів та потреб політичних суб'єктів; сукупність поглядів, оцінок, установок, які, відображаючи політико-владні відносини, набувають відносною самостійності [1, 3с.].

Протягом усієї свідомої історії людства різні суспільно-політичні рухи, партії, окремі правителі прагнули поставити собі на службу політичну свідомість, досягти тим самим визначених політичних цілей, сформувати які у об'єктів державної політики повинні політичні цінності, норми й установки. Методи при цьому використовувалися зовсім різні, що впливає з різного розуміння ступеня впливу політичної свідомості на політичний процес. Основні дві лінії зберігаються і донині.

Сучасне розуміння однієї з них полягає в тому, що політична свідомість вважається непостійним і, тому постійне його формування і підтримка зайві, тобто усе ставиться залежним від даної політичної ситуації – це, звичайно ж, не формує «ідеального громадянина», але з цього погляду це і не потрібно, не треба для цього ніякого політичного утворення, а політична свідомість з цих позицій пускається на самоплив.

Інша точка зору ґрунтується на тому, що політична свідомість бажано сформувати на найбільш довгий термін, підтримувати його потрібно завжди, і виглядати це повинно у вигляді визначеної цілісної ідеології, що дозволило б виховати політично компетентних громадян і забезпечити високий рівень їхньої політичної участі. Ця точка зору зараз визнається ідеальною, однак досягнення її аж ніяк не легко.

В Україні на даному етапі домінуюче місце зайняла позиція формування постійної політичної свідомості і її всебічної підтримки. На порозі нового тисячоріччя політична свідомість набуває найбільшого значення. Варто задуматись над тим, що для побудови міцної правової держави спочатку необхідно створити основу з переваг, поглядів, що відбивають дійсність, оцінок, установок. От у чому полягає основна мета формування політичної свідомості в Україні й інших країнах перехідного періоду.

Для виникнення політичної свідомості необхідно:

- усвідомлення людиною своєї групової ідентичності;
- розуміння неможливості реалізації своїх групових інтересів без вступу в певні відносини з політичною владою;
- з'ясування людиною своєї належності до певних політичних позицій, усвідомлення свого громадянського статусу суб'єкта, наділеного правами, свободами, можливостями впливати на владу [1, с.3].

Українській людині необхідно знайти свою групову належність і розуміти, що неможливо реалізувати свої групові інтереси без вступу у будь-яку взаємодію із політичною владою. Їй необхідно усвідомити свою громадянську позицію і необхідність впливати на владу.

Основними шляхами формування політичної свідомості є:

- критичне осмислення соціально-політичної дійсності, поступова раціоналізація чуттєвих уявлень людей, узагальнення наявної інформації;
- усвідомлення мети партійного або політичного руху, приєднання до оцінки норм вже сформованої громадянської поведінки;
- емоційне прилучення до віри у справедливість тих чи інших політичних ідеалів [1, с.3].

Проте, жоден з цих шляхів формування політичної свідомості не дає гарантії того, що в людини складуться політичні погляди та вона буде спиратись саме на політичну, а не на потестарську свідомість, що є найкращою основою для становлення недемократичних політичних режимів. Справа в тому, що тільки залучення особистості до активної практичної політичної діяльності сприяє закріпленню чуттєвих уявлень, віри, оцінок. І тут вже можна спостерігати відповідність свідомості людей, соціальних груп тощо, рівню розвитку та потенції суспільства загалом, досконалості політичної влади. А від якості політичних поглядів еліти та електорату залежить повнота та ефективність виконуваних ними функцій (а також і результативність функцій, які виконує політична свідомість в організації та здійсненні влади).

Умови виникнення та шляхи формування є важливими особливостями політичної свідомості, оскільки вона характеризує політичне життя суспільства.

В процесі свого формування політична свідомість проходить наступні стадії:

- формування потреб;
- прийняття соціальних ролей;
- формування цілісних орієнтацій;
- ідентифікація зі «своєю» соціальною групою;

- усвідомлення своїх цілей, інтересів у політичній сфері [1, с.4].

Окремо слід зазначити, що на формування політичної свідомості людей суттєво впливає менталітет суспільства, оскільки він досить виразно свідчить про єдність суспільства, характер і відмінність його від інших. Щодо політичного суспільства, то в ньому досить складно сформувати єдиний для всіх менталітет, щоб він відповідав інтересам народу цілої держави. У сучасній Україні, український народ не має цільного менталітету перш за все в політичній площині. Формування єдиного менталітету гальмується різними рівнями свідомості, умовами соціального середовища. О. Майборода, наприклад, відзначає мовний прецедент, геополітичну спрямованість регіонів країни та соціокультурні розбіжності. Значна гетерогенність етнічного складу та фактично тотальна русифікація населення східного регіону виявили низький рівень національної свідомості. Західний регіон, навпаки, характеризується порівняно мононаціональним складом населення, безумовним переважанням української мови та високим рівнем національної самосвідомості [2, с. 26].

На формування політичної свідомості значною мірою впливають (звичайно ж крім внутрішньополітичної ситуації в Україні) зовнішньополітичні чинники. Формування та становлення політичної свідомості в нашій державі багато в чому залежить від тієї політики, яка здійснюється стосовно України її сусідами. Із однієї сторони, безсумнівною є зацікавленість у максимумі демократичних перетворень у суспільстві, проголошенні та утвердженні загальнолюдських цінностей основами життєдіяльності, сприяння розвитку інформованості, комунікативності. З іншої сторони, бачимо прагнення втягнути Україну в ті політичні проблеми, до вирішення яких маємо досить таки віддалене відношення та в яких займаємо далеко не провідну роль.

Не можливо оминати увагою те, що на розвиток політичної свідомості активно впливає політична ідеологія (ціліса система ідей, що виражають інтереси, ідеали світогляд групових соціальних суб'єктів політики, обґрунтовує їх претензії на політичну владу, або на її використання). Політична ідеологія здійснює великий вплив на політичну поведінку суб'єктів, тільки поєднуючись з психологією людей. Таким чином, відбувається становлення політичної психології практичної свідомості суб'єкта влади, такої сукупності

духовних утворень, які сприяють відпрацюванню в людині безпосередніх мотивів та установок політичної поведінки. І ця поведінка має досить широкий вияв у політичних процесах, внутрішньополітичних і міжнародних відносинах.

Формами впливу політичної ідеології виступають:

- політичні теорії;
- політичні концепції;
- політичні ідеї;
- соціально-політичні ідеали;

- політичні гасла;
- політичні погляди [1, с.6].

Психологічним підходам до проблеми масової свідомості взагалішому притаманне досить широке розуміння цього явища. Так, Б.Грушин розглядає масову свідомість як широку сукупність найрізноманітніших за ґносеологічною та соціальною природою духовних утворень, не обмежених лише формами психіки, які належать до "розділів", сфер, районів психології та ідеології, емоцій і логіки, образів і реакцій, буденних і теоретичних знань, раціональних та ірраціональних уявлень тощо. Масова свідомість містить усі без винятку форми, які виявляються або можуть виявитися в складі суспільної свідомості загалом.

Її зміст становлять політичні уявлення людей про відповідні їхнім уявленням цілі політичної діяльності і прийняті для них засоби досягнення цих цілей.

Головними складовими елементами масової політичної свідомості є:

- формування потреб і соціальних очікувань;
- прийняття ролей, активізація потреб під впливом цих ролей;
- формування ціннісної орієнтації, що відповідає ієрархії потреб і прийнятим соціальним ролям;
- ідентифікація "своїх" соціальної групи відповідно до прийнятих ролей і ціннісних орієнтацій;
- усвідомлення власних інтересів у соціально-політичній сфері на основі системи потреб, ціннісної орієнтації і характеру групової самосвідомості;
- оцінка існуючих у конкретній соціальній ситуації можливостей впливати на політичну діяльність у напрямі, що відповідає усвідомленим інтересам;
- прийняття системи соціально-політичних цінностей і установок, що формують політичну орієнтацію [1, с.8].

Одним із виявів масової політичної свідомості є громадська думка, що відображає думку народу стосовно тих чи інших явищ, подій і т. п. Отже, громадська думка — це історично зумовлений, динамічний стан масової свідомості великих груп людей, який своїм змістом віддзеркалює співвідношення соціальних сил, що фактично діють у суспільстві. У демократично розвиненому суспільстві громадська думка набуває значення потужного важеля політичного балансу, стану досягнення політичної рівноваги [3, с. 114].

Таким чином формування політичної свідомості відбувається надзвичайно складним і суперечливим шляхом. Складність процесів формування політичної свідомості полягає в тому, що в громадяни України не мають чітко визначених політичних цінностей і тому об'єднуються навколо певних політичних особистостей. Це дає змогу легко маніпулювати людською свідомістю. Що веде до пошуків нових форм організацій, думок, інтересів, створення політичних партій.

Політична свідомість виступає необхідним елементом політичного життя суспільства. За своєю природою політична свідомість носить, переважно,

практичний характер, тобто вона орієнтована на самореалізацію в практичному політичному житті, в діях індивідів і соціальних груп, партій і рухів, інших суб'єктів політичної активності. Наповнення політичної свідомості енергією практичної дії робить її активним фактором життя суспільства, що особливо виявляється в періоді глибоких реформ.

Сучасне українське суспільство виникло після розпаду тоталітарної держави, розвивається у пострадянському просторі і суттєво виявляють в себе риси колишньої політичної свідомості. Українське суспільство ще тільки долає фазу становлення. Процес демократизації постсоціалістичних держав розпочався в результаті поступової лібералізації політичної свідомості правлячої еліти в і комуністичних партій в цілому. Він відбувався під впливом ідеологічної та політичної конфронтації із Заходом. В нашій країні, що не мала характерних для Заходу багаторічних традицій індивідуалістичної свідомості. Проте вже зараз поширюються такі цінності, як демократія, громадянське суспільство,

права людини. Отже, шлях України це демократичний і в той же час національний тип державності. Цей тип і є шляхом до сучасної української державності, сильної державної влади, яка діє суворо точно в рамках права і через ці рамки правової держави знаходить оптимальний баланс між ідеєю свободи й ідеєю справедливості. На це і має бути в першу чергу спрямована політична свідомість українців.

References

- [1] Гетьманчук М. П., Гулай В. В., Олексин О. М., Ткачук П. П., Шлемкевич Л. П. "Політична свідомість і політична культура. Конспект лекцій", Львів 2004 – 22с.
- [2] О. Майборода, Р. Чічалава, Т. Пелипенко та ін. "Сприяння поширенню толерантності у поліетнічному суспільстві", К.: Фонд «Європа XXI», 2002. – 312 с.
- [3] Політологічний енциклопедичний словник. — К.: Генеза, 2004.

Соціальна доктрина Католицької Церкви та етапи її становлення

Р.Я. Пасічний

кафедра політології, Національний університет "Львівська політехніка", УКРАЇНА, м.Львів, вул. С.Бандери 12

Фундаментальним ключем до розуміння соціальної доктрини Церкви є поняття "спільного блага" – головне поняття християнського персоналізму. "Спільне благо" є богословсько-філософським принципом, що об'єднує особову екзистенцію людини і суспільне життя народу. Підставою спільного блага є благо особи. А благо особи - це моральна досконалість людини, яка може бути реалізована тільки в суспільстві поряд з іншими особами. Таким чином, спільне благо одночасно і паритетно акцентує особу людини, як свою онтологічну підставу, і суспільство, як умову розвитку особи. Це діалектичне поєднання особи і суспільства є критерієм для побудови справедливого, адекватного суспільного устрою. Класичним обсягом соціальної доктрини Церкви є: спільне благо, особа, сім'я, культура, праця, економіка, держава, загальнолюдська спільнота; охоплюються всі виміри буття світу, кожен з яких Церква оглядає у через призму Одкровення на базі філософії природного права.

Християнське суспільне або соціальне вчення - це не збірка практичних вказівок для вирішення «соціального питання» і не вдалий підбір певних досягнень сучасної соціології, які придатні для християнського суспільного виховання, а складова частина християнської концепції життя. [7, с.6] Воно вчення включає три складові. По-перше, природний закон, що осягається розумом, по-друге, Одкровення, із Заповідями Блаженства як принципи в соціальній сфері (потребують віри), і третім є історичний і

есхатологічний рівень християнського вчення, втілений у людських справах і відповідно задуму Божому, плану спасіння.

З богословської точки зору, християнське суспільне вчення має важливе завдання застерегти від будь-яких соціальних утопій. Мета християнського суспільного вчення (суспільно-політичного, етичного та педагогічного напрямів) - це такий суспільний устрій в якому людина могла б здійснювати Божу волю і вести християнське життя. [5, с. 12]

При вивченні метафізичних, етичних та богословських основ суспільного життя, які належать до першорядних завдань християнського суспільного вчення, слід постійно зважати на фактор часу, бо в інакшому випадку цьому вченню загрожує небезпека впасти у далекі від реальності абстракції і стати неактуальним. Звідси випливає, що християнське суспільне вчення повинне зважати на підтверджені дані емпірично-систематичної соціології, суспільної історії, соціальної психології, демографії тощо та ґрунтовно оцінювати їх, особливо в сучасну епоху, коли бурхливий суспільний, технічний та економічний розвиток ґрунтовно змінює форми і спосіб життя людини.

Католицька традиція соціального вчення, що йде від Нового Завіту, не має собі рівних, але це не означає, що ні в православ'ї і в протестантів не існує аналогів. Витоки соціального вчення йде від отців Церкви (на той час ще Вселенської), і є загальним для візантійської і латинської традицій, а в XVI столітті